

«Поламана казка».

4. Використання казки як притчі-моралі. Зокрема, уривки казки були проаналізовані як зразок англійського гумору на тематичному уроці та занятті гуртка англійської мови.

Також, саме цей художній твір послужив основою роботи учениці у конкурсі-захисті Малої Академії наук на тему «Особливості конструювання наративного дискурсу в англійській літературній казці (на прикладі казки В. Теккерея «Троянда і Перстень»»).

Казка – найпопулярніший у шкільному віці вид літературної творчості, що розкриває безмежний світ людської уяви, полонить серця дітей і дорослих. У казках відображений світогляд народу, його морально-етичні та естетичні принципи, педагогічний геній та досвід виховання підростаючих поколінь. Саме тому вони потребують аналітичного підходу й наукового обґрунтування як з точки зору жанрово-фольклорних, так і видових особливостей, а також у плані вивчення їх педагогічної цінності та практичного використання казкового матеріалу для навчання і виховання учнів.

Список використаних джерел

1. Заліток Л. М. В.О.Сухомлинський про роль казки у вихованні та навчанні дітей з особливими потребами. *Збірник наукових праць «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами»*. 2012. № 9. С. 114–118.
2. Леценко М. Шкільне життя, казковий світ та особистість учня. *Шлях освіти*. 2002. № 2. С. 28–32.
3. Липовецький М. Н. Поэтика литературной сказки. Москва : Наука, 1992. 328 с.
4. Овчиннікова Л. В. Англійська літературна казка ХХ століття. Історія, класифікація, поетика. Москва : Наука, 2003. 312 с.

Ісаєва О. О.

Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова
(м. Київ)

ПРО ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ, ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ І РОЛЬ ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

В епоху жорсткої боротьби між людиною і штучним інтелектом за те, хто буде визначати майбутнє: людина, як було раніше і є зараз, чи все ж таки штучний розум, важливо усвідомити роль особистості, її знань. І водночас з'ясувати роль знань у сучасному світі, головним носієм яких є людина (принаймні ще зараз). Розібратися в цьому допоможе **теорія людського капіталу**.

Сучасна теорія людського капіталу була представлена насамперед у працях американських економістів, лауреатів Нобелівських премій з економіки

Гері Стенлі Беккера, автора дослідження «Людський капітал» (1964 р.) [9], та Теодора Шульца («Людський капітал: питання політики та можливості дослідження») [11]. Ці дослідники розглядали людський капітал як **знання, уміння і навички**, а також як **здатність до продуктивної праці**.

Серед великої кількості визначень, що ж таке все-таки людський капітал, звернімо увагу на трактування В. Позднякова: **«Людський капітал – набір певних постійних рис індивіда, що дозволяють йому продукувати нові знання, ефективно впроваджувати їх у практичну діяльність, реалізуючи на практиці власний потенціал»** [5].

Теорія людського капіталу, яка з'явилася в економіці, безумовно, має міждисциплінарний характер і безпосередньо стосується й освітнього процесу. Справді, важко не погодитися, що «ядром» людського капіталу є знання й уміння людини і саме в процесі навчання створюється людський капітал [6].

Підтримуємо думку харківських колег, висловлену в колективній монографії *«Медіа і філософія: грані взаємодії»*, про те, що «знання не існує поза людиною, поза її інтелектуальної, розумової праці, воно результат її життєдіяльності. Воно стає й виявляє себе як людський капітал» [1, с. 206].

Вважаємо, що від усвідомлення **педагогічної складової поняття людського капіталу**, формування спільної думки про те, що ж має стати результатом навчання, буде залежати ефективність шкільної освіти. Тому що, хоча головні компоненти людського капіталу формуються протягом усього життя людини, але його основа закладається саме в школі.

Погоджуємося з дослідницею Т. Юдіною, що людський капітал може стати критерієм оцінки якості освіти [7].

Доцільно звернути увагу на цікаве дослідження Національного агентства кваліфікацій *«Людський капітал 2030. Глобальні навички майбутнього»*, що було опубліковано в лютому 2021 року, в якому спрогнозовано 30 професій і професійних навичок, що будуть затребувані ринком праці через 10 років [4].

Серед 30 навичок майбутнього, що визначає Національне агентство кваліфікацій, є такі, що мають формуватися під час вивчення всіх навчальних дисциплін (наприклад, системне, аналітичне, критичне мислення, креативність, цікавість, лідерство, можливість працювати в команді, групі та з окремими особами), і ті, що безпосередньо пов'язані зі шкільною літературною освітою: *розвинений естетичний смак, багатомовність і мультикультуралізм* (насамперед під час вивчення зарубіжної літератури), *творчість, стресостійкість, гнучкість, пристосованість*. До того ж, не применшуючи роль інших шкільних предметів, зазначу, що розвиток *критичного мислення* є одним із головних завдань сучасного шкільного вивчення літератури [4].

Отже, як бачимо, шкільна літературна освіта впливає на формування багатьох навичок, які сьогодні документально визнані необхідними для формування людського капіталу, необхідні для успішного майбутнього сучасної людини.

Окремо слід звернути увагу на ті навички, що розвиваються в процесі вивчення літератури в школі і прямо пов'язані з **емоційним інтелектом**, який є одним із важливих компонентів людського капіталу.

Не секрет, що сьогодні часто найбільшого успіху досягають не ті, хто отримав найкращу освіту, має високий рівень IQ, не ті, хто відмінно вчився, а натомість ті, хто наполегливі, хто вміє доводити справу до кінця, хто володіє своїми емоціями, добре комунікує, відчуває настрої інших, може впливати на оточуючих людей. Сьогодні будь-якій людині треба вміти усвідомлювати свої емоції, виявляти їх і контролювати. Автор бестселеру «Емоційний інтелект» (1995 р.) американський психолог *Деніел Гоулман* вважає, що «20% нашого життєвого успіху залежать від здатності раціонально розмірковувати, за інші 80% відповідає емоційний інтелект» [2]. Отже, **емоційний інтелект (EQ)** – це **здатність усвідомлювати і керувати своїми емоціями, а також уміння сприймати і керувати емоціями інших** [2].

Як зазначають дослідники, на важливість емоцій у процесі навчання ще в античні часи звернув увагу давньогрецький філософ Платон. Саму концепцію емоційного інтелекту 1990 року розробили американські психологи *Пітер Саловей* (Єльський університет) і *Джон Майєр* (Університет Нью-Гемпшира). **Емоційним інтелектом** вони визначили **сукупність здібностей, спрямованих на розуміння і управління власних і чужих емоцій, а також використання емоцій для мотивації, планування та досягнення поставлених завдань** [10].

Прослідкуємо, які саме **складові чинники емоційного інтелекту** розвиваються під час шкільного вивчення літератури.

Насамперед, це усвідомлення власних емоцій. Справді, на уроках літератури і в ході підготовки до них школярі отримують безцінний емоційний досвід, вони не тільки вчаться насолоджуватися, надихатися прочитаним, а й розуміти власний емоційний стан (адже в процесі читання в нас виникає часто цілий спектр різноманітних емоцій: від захоплення до обурення, від посмішок до сліз), ми або співчуваємо літературним персонажам, або обурюємося чи надихаємося. У школярів є можливість розібратися, що їх схвилювало у творі й чому саме, усвідомити, *чим саме* він мене схвилював чи навпаки – не схвилював, замислитися над тим, чому він мене не зачепив, але вплинув на інших, наприклад, на моїх однолітків чи представників інших поколінь.

Розуміння емоцій інших – це ще один важливий компонент емоційного інтелекту, який розвивається в ході шкільного вивчення літератури. Так, учні вчаться відчувати й сприймати інших через художні образи програмових творів. Читаючи й аналізуючи художні твори, вони спостерігають та усвідомлюють емоції інших, обговорюють, які емоції впливають на долі персонажів (як позитивні, так і негативні, руйнівні), намагаються зрозуміти бажання, тривоги, мотиви поведінки літературних персонажів, пояснити причини їх емоційних станів, а на основі цього визначають своє ставлення до прочитаного.

Якщо говорити про вміння відчувати й сприймати інших, ставити себе на місце іншої людини, то ця складова емоційного інтелекту також розвивається під час шкільного читання й аналізу художніх творів. В учнів є можливість подивитися «новими очима» не тільки на персонажа, але й на себе, тобто перевірити на собі слова Оксани Забужко про те, що «тільки література завжди знає: все, що сталося з іншими, може статися зі мною. Її магічне дзеркало на те й налаштоване, щоб читач зміг упізнати в іншому – себе».

Під час шкільного вивчення літератури учні вчаться особливостям людської поведінки в різних обставинах. Гнучкість, уміння вирішувати конфліктні ситуації, стресостійкість – ці важливі для сучасної людини якості (які названі, зокрема, у дослідженні «Людський капітал 2030. Глобальні навички майбутнього» серед тих, що будуть затребувані ринком праці через 10 років) також формуються в ході шкільного вивчення літератури. Так, спостерігаючи за конфліктними ситуаціями, що містяться у творі, аналізуючи їх, учні розмірковують над тим, що спричинило їх, які шляхи їх вирішення, тобто на уроках літератури вони вчаться аналізувати й вирішувати конфліктні ситуації. Таким чином, у ході шкільного вивчення літератури учні отримують елементарні **знання психології людини**.

Отже, усвідомлення й керування власними емоціями, самомотивація, які відбуваються під час пізнання себе і світу через читання, розуміння емоцій інших, гнучкість і стресостійкість – це все увиразнює роль шкільних літературних курсів у формуванні емоційного інтелекту.

Таким чином, шкільна літературна освіта надає особистості можливість бачити, розуміти, співчувати, фантазувати, створювати (моделювати)/прогнозувати власні історії, виходити за межі.

Тому й унікальна шкільна літературна освіта, що разом зі знаннями, які виходять за межі предметних і набувають ознак світоглядних, надає особистості колосальний емоційний досвід, у такий спосіб у сукупності формує людський капітал як окремої особистості, так і всього суспільства.

Список використаних джерел

1. Алексеенко А. П., Газнюк Л. М., Бейлин М. В. и др. Медиа и философия: грани взаимодействия / под ред. Л. Н. Дениско, С. А. Заветного. Харьков, 2017. 258 с.
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С. Л. Гумецької. Харків : Віват, 2018. 512 с.
3. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. Київ : Тов-во «Знання», КОО, 2001. 254 с.
4. Людський капітал 2030. Глобальні навички майбутнього. URL: <https://cutt.ly/gmnQXqU> (дата звернення: 20.02.2021).
5. Поздняков В. А. Сущность и содержание категории «человеческий капитал». *Фундаментальные исследования*. Педагогические науки. 2012. № 11 (ч. 3). С. 572–575.
6. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ: Дослідження Центру Разумкова – 2018. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf (дата звернення: 2.03.2021).

7. Юдина Т. А. Педагогический смысл теории человеческого капитала. *Психология и педагогика: методика и проблемы*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pedagogicheskiy-smysl-teorii-chelovecheskogo-kapitala/viewer> (дата звернення: 10.03.2021).
8. Яловий Г. К. Теорія людського капіталу як методологія формування інноваційної системи. *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2015. № 12. С. 20–28.
9. Becker, Gary S. Human Capital. New York : Columbia University Press, 1964.
10. Mayer, J. D., & Salovey, P. What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. J. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications*. New York : Harper Collins. 1997, pp. 3–34.
11. Shultz T. Human Capital in the International Encyclopedia of the Social Sciences. N.Y., 1968, vol. 6.

Качанов В. І.

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
(м. Київ)

Кодалашвілі О. Б.

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
(м. Київ)

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ФОРМУВАННІ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ МОВНИХ ЗВО

Сучасний етап розвитку суспільства визначається науковцями як інформаційне суспільство (Information society), на якому інформація і знання створюються в єдиному інформаційному просторі [1]. Вважається, що головними продуктами виробництва інформаційного суспільства мають стати інформація і знання. Відзначається, що характерними рисами інформаційного суспільства можуть бути:

- збільшення ролі інформації і знань в житті суспільства;
- зростання кількості людей, зайнятих інформаційними технологіями, комунікаціями і виробництвом інформаційних продуктів і послуг, зростання їх частки у валовому внутрішньому продукті;
- зростання інформатизації та ролі інформаційних технологій в суспільних та господарських відносинах;
- створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб щодо інформаційних продуктів і послуг [1].